

Halina Karaś

Uniwersytet Warszawski

Instytut Języka Polskiego

ORCID: 0000-0003-4383-9626; e-mail: h.a.karas@uw.edu.pl

Formy oboczne miejscownika liczby pojedynczej (w) *domu* – (w) *domie* w gwarach polskich na Litwie

Abstrakt: W niniejszym artykule omówiono oboczne formy miejscownika liczby pojedynczej rzeczownika męskiego *dom*: (w) *domu* – (w) *domie* (a więc zgodną z normą ogólnopolską i analogiczną, powstałą w wyniku wyrównania końcówki fleksyjnej do pozostałych rzeczowników męskich twar-dotematowych) w gwarach polskich na Litwie, ich zakres i zasięg oraz frekwencję. Podstawą materia-łową rozważań jest zbiór 235 form miejscownika lp. rzeczownika *dom* (*domu*, *domie*) i 3 przykłady formy *doma* wyekscerpowane z nagrań dokonanych w 4 podstawowych enklawach polskojęzycznych, tj. na obszarze ignalińskim, jezioroskim, kowieńskim i wileńskim.

Słowa kluczowe: rzeczownik, fleksja, analogia, gwary polskie na Litwie

Abstract: Alternations of the locative case, singular (w) *domu* – (w) *domie* in polish dialects in Lithuania. In this article, the author presents alternative forms of the locative case in the singular of the masculine noun *dom*: (w) *domu* – (w) *domie* (i.e. one which complies with the general Polish standard and a parallel one, a result of levelling an inflection ending to the remaining hard-stem masculine nouns) in Polish dialects in Lithuania, their ranges and frequency. The article is based on a collection of 235 forms of the locative case singular of the noun *dom* (*domu*, *domie*) and 3 examples of the form *doma*, excerpted from recordings made in 4 major Polish-speaking enclaves i.e. Ignalin, Jeziorosk, Kaunas and Vilnius.

Keywords: noun, inflection, analogy, Polish dialects in Lithuania

Celem niniejszego artykułu jest omówienie występowania obocznych form miej-scownika liczby pojedynczej rzeczownika męskiego *dom*: (w) *domu* – (w) *domie* w gwarach polskich na Litwie. W wielu publikacjach poświęconych różnym odmia-nom polszczyzny północnokresowej pojawiają się informacje o wariantach lokatiwu tego rzeczownika. Obok formy zgodnej z normą ogólnopolską z końcówką *-u* jako nieregularną dla rzeczowników twar-dotematowych (z wyjątkiem zakończonych na spółgłoski tylnojęzykowe), która jest dziedzictwem dawnych stosunków językowych (psł. deklinacja *-ū-*), występuje tam forma analogiczna *w domie*, wyrównana do innych rzeczowników twar-dotematowych, którym właściwa jest końcówka *-e* z towarzyszącą jej alternacją tematyczną spółgłoski wygłosowej. Nie jest to jednak osobliwość wy-łącznie kresowa, gdyż omawianą formę fleksyjną charakteryzuje szeroki zasięg teryto-

rialny, znana jest zarówno gwarom Polski etnicznej, polszczyźnie potocznej, jak i językowi polskiemu na dawnych Kresach Wschodnich, zwłaszcza północno-wschodnich. Tożsame wariantywne formy analogiczne mają również dwa inne rzeczowniki twar-dotematowe: *syn* (także z dawnej deklinacji *-ū-*) i *pan*.

W literaturze przedmiotu poświęconej polszczyźnie kresowej zazwyczaj podaje się tylko wybrane formy osobliwe bez ich frekwencji i stosunku do form zgodnych z normą ogólnopolską. Czasami sygnalizuje się wahania – równoległe występowanie obu form. Warto zatem zbadać, jaki jest zakres omawianych form obocznych i frekwencja w gwarach północnokresowych oraz czy jest widoczne na Kresach ich zróżnicowanie terytorialne.

Podstawą materiałową artykułu jest zbiór 235 form miejscownika lp. rzeczownika *dom*, wyekscerpowanych z nagrań dokonanych w czterech podstawowych enklawach polskojęzycznych, tj. na obszarze ignalińskim, jezioroskim, kowieńskim i wileńskim. Dotychczas obszar ignaliński i jezioroski był traktowany łącznie jako trzeci tzw. smołwieński obszar językowy (Turska 1939/1995), jednakże ostatnie badania pokazały zróżnicowanie tej enklawy na dwie części: ignalińską, zbliżoną do gwar wileńskich i jezioroską z podobieństwami do gwar kowieńskich (Karas 2004, 2017). Wszystkie wymienione enklawy polskojęzyczne zostały już stosunkowo dobrze opisane (np. Karas 2002, 2007, 2015, 2017), dlatego też pomijam charakterystykę sytuacji socjolingwistycznej na badanych obszarach.

Obie formy oboczne zostaną przedstawione – z uwagi na szeroki zasięg terytorialny formy z końcówką analogiczną – na szerokim tle porównawczym, zarówno innych odmian polszczyzny kresowej – dawnej i współczesnej, jak też gwar Polski etnicznej i polszczyzny potocznej. Uwzględniono również trzecią możliwą formę lokatywną, dziś archaiczną i gwarową *doma* – obsługującą oczywiście tylko część kontekstów charakterystycznych dla miejscownika – odpowiednik wyrażenia przyimkowego *w domu*. Warto jednak podkreślić, że formy *domu* – *domie* występują w analizowanych tekstach gwarowych prawie zawsze z przyimkiem *w*, sporadycznie z przyimkami *przy*, *na*. Dla uzyskania pełnego obrazu zbadano też formy miejscownika *dom* w Narodowym Korpusie Języka Polskiego, by sprawdzić, czy forma analogiczna weszła do polszczyzny ogólnej, a jeśli tak, to w jakim stopniu ten kolokwializm się w niej upowszechnił.

Poniżej przedstawiam materiał językowy zgodnie z terytorialnym zróżnicowaniem gwar polskich na Litwie. Dla wszystkich wyekscerpowanych przykładów form lokatywnych rzeczownika *dom* (ogólnopolskich i nieogólnopolskich) podaję konteksty i ich lokalizację (skrótów oznaczają miejscowość i informatora wraz z rokiem urodzenia).

Obszar ignaliński

Łącznie w badanym korpusie nagrań z rejonu ignalińskiego ogólna liczba przykładów miejscownika lp. rzeczownika *dom* regularnego i nieregularnego to 48 form, w tym: *v domu* – 34, tj. 70,8%; *v dom'e* 14, tj. 29,2% (w tym: *v dom'e* 11, *v dom'e^a* 3):

– ogp. (*w*) *domu* (34):

v domu/ jak na fs”i Bej.IK[35];

v domu ońi żyłi; *f tym domu* BorHC[35];

tradlycyja była/ żeby być *v domu* pšy sob'e Mej.GJ[17];

ja nie byłam *v domu* i została; żyłim p'entnas'c'e l'at *f tym domu*; *v drug'im domu*;
 "os'im l'uż'i *v domu*; że ja bez šp'ital'a umža muv'a *v domu* Pac.HS[25];
 čšy dñi čšymajo *v domu* Rej.WM[22];
 p'ens'alner jest *v domu*/ to ješče i učšymuji Szmel.PL[19];
 nu to *v domu* pov'es'i tak'e v'erufk'i; k'edys' bylo *v domu* tkal'i Szuł.NK[30];
f tym domu/ to oni po łitefsku Szuł.JS[33];
v domu taka pap'era gruba Tryk.ZS[28];
 teras i s'eż'im *v domu*; skšyña juš taka była *v domu* Tryk.WS[32];
 žontca żył *f tym domu* Und.HS[38];
v domu po pol'sku; *v domu* my muv'ili po polsku; *f tym samym domu* żyfšy/ i tež
 był Pol'ak; k'edys' škoła *v našym domu* była; my fšystk'e *f swoim domu* xoż'ili do
 škoły; *v domu* po polsku; juš on'i tam *v domu* pa łitefsku rozmav'ajo; *v domu* teš
 tak sama; *v domu* tatus'a juš ž'ac'ka um'erał; *f tym samym domu* był; nu to ftedy
f tym domu strojo jes'c'; *f tym domu*/ była zaxorovařšy; ja *v domu* była/ nu to
 gaž'ina fkon's'ila Weł.TS[35];
 juš mamus'a tak *v domu*/ ona ũ swoim; *v domu* s'ež'eli fšysk'e; *v domu* tak i po
 polsku i po rusku Zygm.WT[34];

– nieogp. (w) *domie* (14):

tyko ježełi P'otra/ to *v dom'e* xto im'eñinnik Bort.HC[35];
 tak vo *v dom'e/ ũ dom'e* zb'erali s'a/ nu al'e gž'e tam/ v'ečory Mej.TM[36];
f každy *dom'e* po jeden po dva l'uż'i Rej.WM[22];
 a to *u jejnym dom'e* Rem.AK[29];
v dom'e ixnym byli była škoła/ a oni *v drug'im* koncu żyli Strył.JG[34];
 ot *f tym dom'e^a* żyli teš; gospodaž dobry żył *f tym dom'e*; żyli oni tam *f tak'im*
čterexkvar'irnym dom'e; *v dom'e^a* fšysk'e po pol'sku Szuł.JS[33];
u dom'e^a pat padłogaj jest padvalčyk; s'v'encona voda tež *drug'i* raz bryzgałi
u dom'e Trycz.LT[32];
 kto *v dom'e* był; a tut *u dom'e* fšyskoš Tryk.WS[32].

Obszar jezioroski

Z gwar obszaru jezioroskiego ogólna liczba wyekscerpowanych przykładów miejscownika lp. rzeczownika *dom* z końcówką *-u* i *-e* wyniosła 50 form, w tym: (v) *domu* 23, tj. 46%; (v) *dom'e* 27, tj. 54% (w tym: *dom'e* 7, *dom'e^a* 11, *dom'a* 9).

– ogp. (w) *domu* (23):

v domu [k'edys'c'i s'v'entkovałi baržo ład'ne Jez.JW[36];
 puk'i ramont *v domu* jiz'i Kaln.BS[24];
 a *v domu/ v domu* abejz'is' s'a Mag.MN[20];
 po pol'sku *v domu*/ Mag.BP[31];
 mne nie čš'eba *v domu*; ja muja *v domu* s'eža; čy co ja/ s'eža *v domu*/ ja nič na
 |v'em; u mne *v domu* teš jest; stoi *v domu* popsuta; taka była *v domu* zrob'ona
 tam; i *v jednym domu*/ i *v drug'im domu*/ i *f tym domu*; nie pšepros'i jeden drug'ego
v domu; pšepros'im fšysk'iy *v domu* Now.WK[20];
v jixnym domu Ows.MB[24];

v domu my po pol'sku; *v domu* po pol'sku muv'o Smořw.AS[39];
v jednym domu juř byla ustrojona majova Smoř.Ař[22];
 kce s'a *na domu* na svoja řuřka Stal.JG[33];
 pa pol'sku gadařli *v domu* Szuk.HD[22];
 curka *v drug'im domu* Szuk.ZJ[23];

– nieogp. (w) *domie* (27):

(v/na) *dom'e* 7 razy:

na *daxu/ na dom'e* tam pov'es'i; to k'edys'c' z'uřkuf tyx *na dom'e* Duk.AS[46];
f tamtym dom'e řixt ře^a řyji Mag.MN[20];
 to byla^m *v dom'e* i c'el'uk'i řodovařam Muk.JW[25];
 po pol'sku i *v dom'e/* i ojcy po pol'sku Nar.MS[20];
 řterey z'ec'i bylo *v dom'e* Smořw.AS[39];
v dom'e řazmav'am'i tak pā pol'sku Stal.AP[35];

v dom'a 9 razy:

jag *v dom'a/* to pā polsku/ z z'adam; *v dom'a* pa rusku rozmav'a; "ob'at co raz
 dawařli/ al'a *v dom'a* dawařli GirAP[18];
v dom'a rozmav'ařli my po polsku Jez.JW[36];
 u nas teř řarny *f tym o dom'a* byli zrob'ony Mag.MN[20];
 jego řigdy *v dom'a* řa řma Muk.JW[25];
 to tak i *v dom'a*; teř pa pol'sku *v dom'a* rozmav'ařli Nar.MS[20];
 jak my ř'řli *v dom'a* taka v'irufka/ davnej Smořw.AS[39];

(v/ přy) *dom'e^a* – 11 razy:

tutej juř byla *v dom'e^a* mamk'i robota; *na dom'e^a* i řřymařli jegu DukAS[46];
 byla kařa nas tam *f tak'im dom'e^a* řkořa; jego nal'ez'řli *v dom'e^a* Imb.WP[39];
 tyko mus'i ře ma jej *v dom'e^a* teras Jez.JW[36];
f tym dom'e^a řyř; o tu jeden brat *f tym dom'e^a*; *v dom'e^a* to po polsku gadam'i
 Rom.RV[24];
 řřysk'e rozmav'am'i po polsku/ *v dom'e^a* Stal.AP[35];
v dom'e^a pracawařli; tu *přy tym dom'e^a* ařře byl drug'i tak'i dom muravany Stal.JG[33].

Obszar kowieński

Łącznie z nagrań dokonanych na Kowieńszczyźnie wyekscerpowano 70 poświad-
 ceń dwóch wariantów miejscownika lp. rzeczownika *dom*, w tym: (v) *domu* – 41
 razy, tj. 58,6%, (v) *dom'e* – 29 razy, tj. 41,4%.

– ogp. (w/ przy) *domu* (41):

v domu/ tel'efonu odgadnęła Ař.WM[27];
 "ona mařo co *v domu* ji řub'iřa Bart.WP[31];
 ja to *v domu* mařo byl; *v domu* řře byla byc' Dat.RS[23];
v domu xovařlim s'a; tu *v domu* řona řyřa Kiej.FT[13];
přy tym našym domu Kiej.WK[36];

rozmar'alis'my cały čas v *domu* pô pol'sku Kiej.RG[30];
 a v *domu* ^uon pu łitefsku; my tak ruzmar'ali v *domu* Korm.AG[15];
 v *domu* z z'ac'instva ja pu p^uol'sku Korm.WR[49];
 v *domu* i rozmar'ajon p^u pol'sku; fšystko v *domu* rub'ili; f *tym domu* Kow.JS[24];
 v *domu* rob'ili; v *domu* rob'ili truny; było komu v *domu* Piad.J[12];
 v *domu* p^u łitefsku Piad.MJ[18];
 nie^a byva v *domu*; ja v *domu* na bylam; ^uon p^ugnęvał s'e z |brac'am'i v *domu* Ong.
 AU[13];
 nie pracowała / v *domu* Pon.WK[36];
 a v *domu* to po łitefsku już Rosz.WR[40];
 v *domu* p'eklim xl'ep// v *domu* p'eklim; p'ekli xl'eb v *domu*; v *domu* p'ečym xl'ep
 Sz.J[17];
 dv'e nocy v *domu* čšymamy; my v *domu* tu juš zafše ruzmar'alim pô pol'sku
 Šw.IP[27];
 fspomnie v *domu* rob'ili Urn.GA[16];
 po pol'sku rozmar'ali v *domu*; nie spalís'my v *domu*; v *domu* podros'lim; p^uma-
 galim v *domu* Wędz.ZB[21];
 navet i v *domu* rozmar'aju roz'icé po polsku; tyko v *domu* vłas'c'ic'ela Wędz.
 SW[26];
 dv'e c'alicy v *domu* Wil.JR[32];
 tam v *domu* m'elim Wil.JB[22];
 a v *domu* žeby to nič nie m'ec' WŁop.TK[32];
 my v *domu* cały čas po polsku ruzmar'alíšmy Wod.LT[20];
 a my v *domu* po polísku Żeg.SW[20].

– formy nieogp. (w) *domie* (29):

v *dom'e* – 13 razy

byva f T'e^al's'aj f *svojim dom'e* / a ja tutaj byvam f *svojim dom'e* Kiej.WK[36];
 nie^a v *moim dom'e* Kom.BM[18];
 nie było komu rob'ic' v *dom'e*; jeden o tu v *dom'e*; ličyli v *dom'e* Krok.AB[31] ;
 v *dom'e* z z'ec'am'i po polsku gadałi cały čas. Lipł.JT[38];
 p'erv'ej v *dom'e* rob'ili te truny Mitr.HL[16];
 spał v *dom'e* Pon.WK[36];
 f *kaz'onym dom'e* m'eškałim Rosz.WR[40];
 my v *dom'e* v'encej juš po łitefsku; v *dom'e* juš po l'itefsku Wędz.JB[46];
 my teraz žyjim f *tym dom'e* Wil.JB[22];

(v/ pšy) *dom'e^a* – 16 razy

na m'ejscu dom pšy *dom'e^a* Bart.WP[31];
 v *dom'e^a* gusp^uodarka nie^amała m'elim Šw.IP[27];
 pšy *dom'e^a* tyk^u pracowała/ pšy *dom'e^a* Piad.J[12];
 mama v *dom'e^a* nas p'il'nuwała/ ģudōwała Wędz.BA[47];
 kub'eta žyła za s'c'ano f *tym puldom'e^a*; s'v'entkovałi v *dom'e^a*; nigdy f *tym dom'e^a*
 na nocowała Wędz.JP[31];

jego matka *v domu* ^e *mu*v'i po polsku Wod.LT[20];
pšy tym domu ^e / *pšy tyx* Ílipax; rob'ílam tam *f tym domu* ^e Ong.AU[13];
 tyka *v domu* ^e / *v buŋk'eru* Św.OP[23];
f swoim juš *domu* ^e s'v'antkovaáli; *v jednym* tam *domu* ^e žyílím; *ubdarovac' f svojim* *domu* ^e Wędz.JP[31].

Obszar wileński

Z nagrań dokonanych na obszarze wileńskim wyekscerpowano 67 form miejscownika lp. rzeczownika *dom*, w tym form zgodnych z normą ogólnopolską (*w*) *domu* – 55, tj. 82,1 %, form analogicznych (*w*) *domie* – 12, tj. 17,9%.

– ogp. (*w/na*) *domu* – 55 razy:

v domu spšontac' Andr.LR[36];
 z'ev'eńc'u *v domu* žyíli; teraz o jedna *v domu*; a k'edys' až z'ev'eńc'u *v domu*;
 dwaž'estu *v jednym domu* bylí Czer.HM[35];
 Sov'ety złapaáli jego *v domu*; *v domu*, to ja nie v'em, jak "ońi m'enzy sobo; *v domu*
 s'ež'iš Ejsz.OS[27];
 późnej *v domu* Ejsz.JK[13];
 mus'ala zostać *v domu* Ejsz.IG[28];
 jag *v domu* była taka m'eli; ja była *v domu* Gier.K[30];
 rob'íli my sam'i *v domu*; xojinečka m'eli *v domu* Gow.JN[20];
v domu, z'ež ońi pońoso Haš.JK[34];
 tak'i z žyta splec'i s'e, *v domu*, v'anak to v'is'i *v domu*; z'efčynk'i młode *v domu*;
 gospodažem ben'ž'e *v domu*; *v domu* nie stav'áli; potančyc' p'eršy ras *f tym domu*
 Kab.MG[29];
 s'ežu *v domu*; odkryáli tu *v domu*; *v domu* ni byvamy; te rublí *v domu* zmarnovalí
 s'e Kam.ZK[33];
 nie pam'entam žeby u nas *v domu* ro"zmav'áli tym prostym jenzyk'em; ja nie mam
 s k'im *v domu* ro"zmav'ac'; *v domu* zam'atajo; bałagan jak'i *v domu* Kol.K[27];
 v našym domu, a f tym domu; *v domu* juš ja bylam vyučona čytac' i p'isac' Kork.
 JK[11];
 tam *v domu* Trabuc^uova taka stara juš Kork.WG[29];
 nie *v domu*, p^uošečšy do kos'c^uoła Kork.LM[38];
v domu była, a p^uotym pšy ko^u s'c'el'e całyn čas Kork.SS[08];
v domu tako žb'erajon s'e Podb.AP[15];
 z'ec'i bylí *v domu* Magn.HS[44];
 potem *v domu*, *v domu* v'encej tak o; jak stalše to *v domu* v'encej; na peńs'iji to
v domu Magn.ZM[29];
v domu po polsku Magn.PJ[12];
v domu povož'ílosep; *na ostatním domu*; *f tym domu*; prav'e *f kuždym domu*;
v domu pajonk Poj.TK[42];
 čšeba bylo *v domu*; xorego m'alam *v domu*; ja *v domu* modlíim s'a; *v d^uomu* po
 b'alarusku; jedna *v d^uomu* Pren.HS[22];

– formy nieogp. (w/ *przy*) *domie* – 12 razy:

z'ec'i małe v *jednym d^oom'e* Andr.PG[25];
 l'uz'i żyjo ješče f *tym dom'e* żyjo Andr.LO[30]
 teras f p'ontym *dom'e* Ejsz.TW[29];
 něktuży v *dom'e* užonž'ifšy tak'e ołtaży Magn.HS[44];
 tag v'iz'i jak juž dom pšy *dom'e* Magn.WG[30];
 najezdne o f *tym dom'e* Niem.CN[31];
 v *drug'im dom'e* juš pšyjeńc'e Poj.TK[42];
 f *tym dom'e* kulitury była; f *tym dom'e* tam m'eškała; v *jixnym d^oom'e* Pren.
 HS[22];
 f *tym dom'e*, f *kturym značy* kontora WSał.MK[14].

Obok przedstawionych wyżej dwóch wariantów lokatiwu *dom* (*domu* – *domie*) występującego głównie z przyimkiem *w* (224 razy – 95,3%), rzadko z przyimkami *na* (4 razy – 1,7%), *przy* (7 razy – 3%), sporadycznie odnotowano w badanym materiale miejscownik *doma*, odpowiednik wyrażenia przyimkowego *w domu*, po jednym przykładzie z obszaru jezioroskiego, ignalińskiego i kowieńskiego, nie poświadczono go w tekstach z Wileńszczyzny:

m'ał p'in'ondzy/ to on u bal'n'icy/ a ja *doma* Min.JJ[35];
 nu to mału na robota xoz'ila/ pšy sauxoz'e damaxaz'ajka može byc' *doma/* to mało xoz'ila Rej.WM[22];
 no to on tag *doma* ix ucył / jak on tam mok Wojn.PC[24].

Nie zarejestrowano w badanych nagraniach z obszaru Litwy formy *w doma*, występującej na Kresach południowych (podtrzymywanej tam interferencją języka ukraińskiego) i w gwarach Polski etnicznej (por. SGPK, SGPPAN, SGOK, ILGiKP).

Dane liczbowe i procentowe dotyczące występowania form lokatywnych rzeczownika *dom*: (w) *domu* – (w) *domie* – *doma* w gwarach polskich na Litwie z uwzględnieniem ich zróżnicowania terytorialnego przedstawia tabela 1.

Jak widać, warianty z końcówką ogólnopolską *-u*, wyjątkową na tle pozostałych rzeczowników męskich twar-dotematowych (oprócz zakończonych na spółgłoski tylnojęzykowe) i z końcówką *-e* analogiczną do twar-dotematowych masculinów występują w gwarach wszystkich enklaw polskojęzycznych. Ich udział jest jednak różny w badanych odmianach terytorialnych polszczyzny północnokresowej.

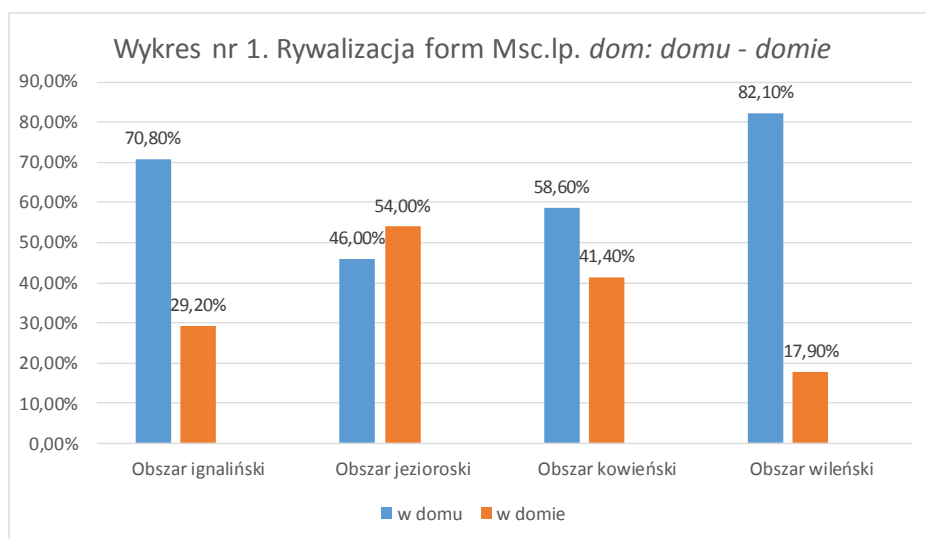
Łącznie obie formy: (w) *domu* i (w) *domie* wystąpiły 235 razy w badanym materiale, w tym forma tożsama z ogólnopolską (w) *domu* ma 153 poświadczenia, czyli ich odsetek wynosi 64,3%, natomiast forma (w) *domie* z końcówką *-e* wyrównaną do pozostałych masculinów twar-dotematowych (wraz z jej wariantami fonetycznymi) została odnotowana rzadziej (prawie dwukrotnie) – 82 razy, tj. ich udział w całym zbiorze wynosi 34,5%. Oznacza to, że prawie co trzeci przykład poświadcza proces wyrównania końcówki fleksyjnej. Archaizm *doma* pojawił się sporadycznie – 3 przykłady, tj. 1,3% całości zebranego materiału.

Stosunek wariantów miejscownika (*w domu* – *w domie*) jest zróżnicowany w uwzględnionych enklawach polskojęzycznych. Ich udział procentowy (bez formy *doma*) w gwarach używanych przez społeczność polską tych enklaw ilustruje wykres 1.

Tabela 1. Liczebność i odsetek form ogólnopolskich i nieogólnopolskich Msc.łp. rzeczownika *dom* w nagraniach gwar z czterech enklaw polskojęzycznych.

Obszar gwarowy	Ogp. (w) domu		Nieogp. (w) domie		Nieogp. doma		Razem
	Liczba	Procent	Liczba	Procent	Liczba	Procent	
Ignaliński	34	69,4%	14	28,6%	1	2%	49
Jezioroski	23	45,1%	27	52,9%	1	2%	51
Kowieński	41	57,7%	29	40,8%	1	1,4%	71
Wileński	55	82,1%	12	17,9%	-	-	67
Razem	153	64,3%	82	34,5%	3	1,3%	238

Źródło: opracowanie własne.

W gwarach trzech obszarów polskojęzycznych: ignalińskim, kowieńskim i wileńskim dominuje forma lokatywna zgodna z normą ogólnopolską (odpowiednio 82,1% przykładów na Wileńszczyźnie, 70,8% – na obszarze ignalińskim, 58,6% – na obszarze kowieńskim), użycia formy analogicznej z końcówką *-e* są rzadsze. Jedynie w polszczyźnie jezioroskiej większość stanowią poświadczenia formy analogicznej (54% użyć). Najmniej przykładów z końcówką *-e* typu *w domie* odnotowano na Wileńszczyźnie – jedynie 12, czyli 17,9% form Msc.lp. analizowanego rzeczownika. Można się tu dopatrywać wpływu szkoły polskiej na obszarze wileńskim i ignalińskim na frekwencję tych form w języku informatorów, tzn. przewagę form z końcówką *-u*, tożsamy z ogólnopolskimi.

Widać tu też, że gwary obszaru wileńskiego i ignalińskiego pod względem odsetka form analogicznych i ogólnopolskich są zbliżone do siebie, natomiast gwary jezioroskie zbliżają się bardziej do kowieńskich, choć oczywiście stosunki procentowe form ogólnopolskich i analogicznych (nieogólnopolskich) między tymi odmianami nie są aż tak sobie bliskie, w jednym wariantie przeważają, choć nieznacznie, formy nieogólnopolskie, w drugim – ogólnopolskie.

Zauważyć można zróżnicowanie idiolektalne pod względem użycia omawianych wariantów. Nierzadko w tym samym idiolektcie mamy do czynienia z formami obocznymi, por. np. *v dom'e* / *v domu* Bort.HC[35]; Tryk.WS[32]; *v domu* / *v dom'a* Jez. JW[36]; Mag.MN[20]. Zróżnicowanie idiolektalne tych form przedstawia tabela 2.

Część respondentów używa wyłącznie formy lokatywnej zgodnej z normą ogólnopolską. Czasem ze względu na małą liczbę poświadczeń trudno orzec, jaka forma jest im właściwa. Wyróżniają się tu zwłaszcza dwa idiolekty: informatorzy z Węłun z obszaru ignalińskiego z 13 poświadczeniami jedynie postaci *domu* oraz z Nowików z obszaru jezioroskiego z 11 poświadczeniami także formy *w domu*. Obie respondentki mają duży kontakt z polszczyzną ogólną, udzielają się w kościele, mają kontakty z Polakami z Polski. Obie też uczyły się w polskich szkołach. W języku innych osób zarejestrowano wyłącznie formę analogiczną z końcówką *-e*, np. z Wędziagoły na Kowieńszczyźnie (6 poświadczeń) czy z Dukiszek, Girsy i Imbrodów z obszaru jezioroskiego. Są to informatorzy, którzy nie mieli możliwości kształcenia się w polskich szkołach, nie mają też większego kontaktu z polszczyzną ogólną. Wydaje się zatem, że nauka w polskich szkołach, kontakt z polszczyzną jako językiem religijnym w kościele, z polszczyzną ogólną, m.in. poprzez rodziny w Polsce, sprzyja stabilizacji form zgodnych z normą ogólnopolską.

Tabela 2. Zróżnicowanie idiolektałne użycia form (w) domu – (w) domie w gwarach czterech enklaw polskojęzycznych na Litwie.

Obszar ignaliński		Obszar jezioroski		Obszar kowieński		Obszar wileński				
Informator	domu	domie	domu	domie	Informator	domu	domie			
Bej.IK[35]	1	-	-	4	Aż.WM[27]	1	-	Andr.LR[36]	1	-
Bort.HC[35]	1	1	-	3	Bart.WP[31]	1	1	Andr.LO[30]	-	1
Mej.GJ[17]	1	-	-	2	Dat.RS[23]	2	-	Andr.PG[25]	-	1
Mej.TM[36]	-	2	1	3	Kiej.FT[13]	2	-	Czer.HM[35]	4	-
Pac.HS[25]	5	-	1	-	Kiej.RG[30]	1	-	Ej.sz.JG[28]	1	-
Rej.WM[22]	1	1	1	-	Kiej.WK[36]	1	2	Ej.sz.JK[13]	1	-
Rem.AK[29]	-	1	2	2	Kom.BM[18]	-	1	Ej.sz.OS[27]	3	-
Strył.JG[34]	-	1	-	2	Korm.AG[15]	2	-	Ej.sz.TW[29]	-	1
Szmel.PL[19]	1	-	-	3	Korm.WR[49]	1	-	Gier.K[30]	2	-
Szuł.JS[33]	1	4	11	-	Kow.JS[24]	3	-	Gov.JN[20]	2	-
Szuł.NK[30]	2	-	1	-	Mitr.HL[16]	-	1	Haś.JK[34]	1	-
Trycz.LT[32]	-	2	-	3	Ong.AU[13]	3	2	Kab.MG[29]	6	-
Tryk.ZS[28]	1	-	1	-	Piad.J[12]	3	2	Kam.ZK[33]	4	-
Tryk.WS[32]	2	2	2	2	Piad.MJ[18]	1	-	KoI.K[27]	4	-

Und.HS[38]	1	-		Stal.AP[35]	-	2		Pon.WK[36]	1	1	Kork.JK[11]	3	-
Weł.TS[35]	13	-		Stal.JG[33]	1	2		Rosz.WR[40]	1	1	Kork.LM[38]	1	-
Zyg.WT[34]	3	-		Szuk.HD[22]	1	-		Sz.BJ[17]	4	-	Kork.SS[08]	1	-
				Szuk.ZJ[23]	1	-		Św.IP[27]	2	1	Kork.WG[29]	1	-
								Św.OP[23]	-	1	Magn.HS[44]	1	1
								Urn.GA[16]	1	-	Magn.PJ[12]	1	-
								Wędz.BA[47]	-	1	Magn.WG[30]	-	1
								Wędz.JB[46]	-	2	Magn.ZM[29]	4	-
								Wędz.JP[31]	-	6	Niem.CN[31]	-	1
								Wędz.SW[26]	2	-	Podb.AP[15]	1	-
								Wędz.ZB[21]	4	-	Poj.TK[42]	5	1
								Wil.JB[22]	2	1	Pren.HS[22]	5	3
								WŁop.TK[32]	1	-	WSat.MK[14]	-	1
								Wod.LT[20]	1	1			
								Żeg.SW[20]	1	-			

Źródło: opracowanie własne.

Jak już wspomniano, wahania końcówek *-u // -e* w miejscowniku lp. omawianego rzeczownika mają szeroki zasięg i długi (kilkuwiekowy) okres występowania. Forma (*w*) *domie* z końcówką *-e* wyrównaną do innych męskich rzeczowników twar-dotematowych pojawiła się jako skutek analogii w polszczyźnie literackiej okresu średniopolskiego. *Słownik polszczyzny XVI wieku* (t. V, s. 302) potwierdza ją m.in. jako wariant bardzo rzadki z języka Jana Kochanowskiego, Mikołaja Reja, Marcina Bielskiego, Stanisława Orzechowskiego, Szymona Budnego, Jakuba Wujka, Piotra Skargi. Frekwencja obu wariantów w SPXVI jest wyrazista: 1288 przykładów lokatiwu *domu* i jedynie 29 – *domie*, prawie zawsze jako forma oboczna (por. odnotowane wahania w *Zwierciadle* Reja 23 : 1, *Żywotach* Skargi 45 : 3, w NT Wujka 51 : 2, w *Pieśniach* Kochanowskiego 5 : 1). Jako odrębne hasło SPXVI notuje *doma* ‘w domu, w mieszkaniu, u siebie; we własnym gospodarstwie, przy rodzinie’ – 523 przykłady. Linde poświęca w haśle *dom* liczne jeszcze użycia *doma*, w cytatach pojawia się forma *w domu*, obocznej *w domie* brak (L, I, 479–481). Odrębne hasła *dom* i *doma* (przysł.) ma SWil (I, 233–234), który nie poświęca wariantu *w domie*, podobnie w SW (I, 501–502, *doma* – starop. i gwar.). W SJPD *doma* daw., dziś gwar. w haśle *dom* (SJPD, II, 256), cytaty z Dąbrowskiej, Gojawiczyńskiej, Grozy, Syrokomli. Forma miejscownika lp. *w domie* nie została w nim zarejestrowana.

Oboczne formy miejscownika liczby pojedynczej rzeczowników męskich *dom*, *syn*, *pan* mają już długą tradycję w polszczyźnie północnokresowej, także od XVI wieku do dziś. Rejestrowano je w różnych jej odmianach, zarówno w wariacie kulturalnym, jak i w języku warstw niższych. W języku akt Wielkiego Księstwa Litewskiego XVI–XVIII wieku odnotowano 13 przykładów *w domie* (Kurzowa 1993, 167), kilka w języku wspomnień Antoniego Sapiehy z XVII wieku (Smolińska 1983, 67). Licznie zostały poświadczone w języku pisarzy końca XVIII i XIX wieku; m.in. u Juliana Ursyna Niemcewicza (Waszkis 1973, 184), Aleksandra Fredry (Bajerowa 1992, 52), Władysława Syrokomli (Trypućko 1955, 259), filomatów, Ignacego i Jana Chodzków (Kurzowa 1983, 259), Juliusza Słowackiego (Klemensiewicz 1961, 290). Wahania w użyciu wariantów *w domu* (2 przykłady) – *w domie* (4 przykłady) zarejestrowano również w języku *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza (Szpiczakowska 2001, 112) i w języku wspomnień jego brata Franciszka (Trypućko 1970, 64). Nieustabilizowanie normy w tym zakresie i wahania *-e/-u* zostały potwierdzone w tekstach I połowy XIX wieku (Gajda 1973, 98).

Warto podkreślić, że wariant *w domie* był aprobowany przez niektórych gramatyków końca XVIII i XIX wieku, m.in. przez Onufrego Kopczyńskiego, Maksymiliana Jakubowicza, Tomasza Kurhanowicza, Antoniego Małeckiego (Bajerowa 1992, 52). Niektórzy autorzy gramatyk dopuszczali zatem równoległość obu końcówek w tym rzeczowniku z wyjątkową końcówką *-u* (M. Jakubowicz, T. Kurhanowicz), inni próbowali uzależnić ich repartycję od kryterium znaczeniowego (A. Małecki). Niemniej jednak akceptowalność wariantu *w domie* przez przynajmniej część gramatyków – jak się wydaje – spowodowała, iż ustabilizował się on nie tylko w polszczyźnie potocznej, w gwarach, ale także w wariacie kulturalnym, zwłaszcza polszczyzny regionalnej, kresowej. W późniejszych gramatykach już ta postawa wobec wyjątków jest jednoznaczna, nie dopuszcza się wariantu z końcówką analogiczną *-e*. Podobnie w innych dwudziestowiecznych wydawnictwach normatywnych, poradnikach, słownikach, prze-

strzeżę się przed postacią lokatiwu w *domie*, (por. np. Szwed 1931, 30 [w *domu*, *nie*: w *domie*]), SPPSzob, SPPD, NSPP.

Wahania co do wyboru końcówki miejscownika lp. wyrazu *dom*, a także *syn*, *pan*, wyraziste są we współczesnej polszczyźnie w różnych jej odmianach na dawnych Kresach, częściej północnych niż południowych. Sygnalizują je badacze gwar Wileńszczyzny (Dwilewicz 1997, 46; Grek-Pabisowa, Maryniakowa 1997, 67), Kowieńszczyzny (Karaś 2002, 192), gwar na Białorusi, np. w Widzach (Czyżewski 1995, 80), języka prasy polskiej na Litwie (Mędelśka 1993, 98; 2001, 141–143), polszczyzny standardowej studentów polonistyki wileńskiej (Karaś 1996, 66) i uczniów szkół polskich na Litwie (Karaś 1999, 50) oraz języka przesiedleńców z Nowogródzczyzny (Lewaszkiewicz 2017, 237–238). Wiele poświadczeń i obszernie omówienie repartycji końcówek *-ell-u* w rzeczownikach *dom*, *syn*, *pan* znalazło się w monografiach Jolanty Mędelśkiej (2000, 74): *domie* (24 przykłady), *synie* (8 przykładów) oraz (Mędelśka 2001, 141–143): w *domie* jako odpowiednik ogp. w *domu* (7 przykładów) i o *synie* jako odpowiednik ogp. o *synu* (27 przykładów).

Na dawnych Kresach południowych wariant w *domie* jest rzadszy, gdyż obok form w *domu* – w *domie* (np. Rudnicki 2000, 74) używane są postaci lokatiwu *doma* i w *doma* (Cechosz 2001, 77; Dzięgieł 2001, 67), podtrzymywane oddziaływaniem języka ukraińskiego (w *doma*) i rosyjskiego (*дома*).

Wyżej wspomniano, że miejscownik (w) *domie* jest też właściwy gwarom Polski etnicznej. Bogatą dokumentację ma w *Słowniku gwar polskich* Jana Karłowicza (t. I: hasło *dom*) i w *Słowniku gwar polskich* opracowywanym w Polskiej Akademii Nauk (t. VI, z. 1 [16]: hasło *dom* liczy tu 7 stron). Drugą formą lokatiwu także obszernie zilustrowaną przykładami jest w *doma*. Jeszcze bogatszą egzemplifikację w obu słownikach ogólnogwarowych ma archaizm *doma*, zachowany w wielu gwarach polskich. W gwarach Polski etnicznej współwystępują zatem 4 różne formy lokatywne: w *domu* – w *domie* – w *doma* – *doma*. Współcześnie szerzy się postać zgodna z ogólnopolską, choć danych liczbowych brak (wariant ogp. nie został odnotowany w SGPK i SGP-PAN ze względu na dyferencyjny charakter obu słowników) pozostałe formy mają charakter recesywny.

Miejscownik w *domie* nierzadki jest również w polszczyźnie potocznej, o czym przekonują zarówno ostrzeżenia w wydawnictwach normatywnych, jak i pytania w Internecie o poprawność obu postaci lokatiwu. Nie ma jednak badań, które by pokazały ich stosunek ilościowy. W związku z tym sprawdziłam funkcjonowanie obu form w *domu* – w *domie* w Narodowym Korpusie Języka Polskiego. Celem było uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy forma analogiczna przenika do polszczyzny ogólnej i w jakim ewentualnie stopniu się w niej szerzy.

W NKJP poświadczono 42 444 przykłady lokatiwu w *domu* i jedynie 11 przykładów ilustrujących wariant w *domie*. Wśród tych 11 przykładów dwa pochodzą z tekstów gwarowych z Małopolski górskiej, dwa z utworów Andrzeja Sapkowskiego, umiarkowanie archaizowanych, cztery z tekstów pisarzy związanych z dawnymi Kresami, jedynie dwa – z „Dziennika Słupskiego” i z „Magazynu Puls Studenta” – nie mają takich uwarunkowań. Stosunki ilościowe są zatem jasne. Forma analogiczna w *domie* nie przenika do polszczyzny ogólnej.

Formy typu *w domie, o synie* oceniano w literaturze przedmiotu dotyczącej języka Kresów północnych jako przejaw tendencji ogólnopolskiej (Kurzowa 1993, 259) bądź jako archaizmy (Trypućko 1958, 329). Zdaniem Jolanty Mędelskiej (1993, 98) można je traktować jako archaizmy peryferyczne, które przetrwały w wyniku oddziaływania języków wschodniosłowiańskich w okresie powojennym głównie rosyjskiego, w którym tym rzeczownikom właściwa jest końcówka *-e*.

Niewątpliwie forma (*w*) *domie* stanowi przejaw tendencji do usuwania wyjątków, a więc do uproszczenia systemu, miała ona w przeszłości zasięg ogólnopolski, występowała też w języku literackim, choć rzadko. Następnie tendencja ta została zahamowana, forma z końcówką wyrównaną do innych rzeczowników twar-dotematowych *-e* nie uzyskała aprobaty normatywnej, wycofała się z polszczyzny ogólnej, pozostając jako przejaw ekspansji tej formy na pewnym etapie rozwoju, a więc jako pewnego typu archaizm w polskich gwarach rdzennych i na peryferiach dawnej Rzeczypospolitej na dawnych Kresach w polszczyźnie kresowej w jej różnych odmianach. Stanowi zatem pewnego typu świadectwo wcześniejszych etapów rozwoju języka, gdy konkurowały ze sobą dwie formy: starsza, odziedziczona z prasłowiańszczyzny i nowsza, analogiczna, która jednak nie zwyciężyła w języku ogólnym, pozostała jednak w różnych nieogólnych odmianach języka polskiego. W gruncie rzeczy wszystkie wyżej podane objaśnienia zawierają w sobie prawdę: jest to przejaw tendencji ogólnopolskiej, ale zahamowanej w języku ogólnym, innowacja, która zachowała się na peryferiach obszaru polszczyzny także w odmianie kulturalnej, podczas gdy w centrum (na terytorium współczesnej Polski) pozostała tylko w gwarach. Stąd zasadne może być określanie tej innowacji okresu średniopolskiego, która dłużej utrzymywała się na Kresach w dialekcie kresowym, mianem archaizmu peryferycznego, podczas gdy w polszczyźnie ogólnej stała się już tylko innowacją błędną.

Na zaprezentowanym tle widać, iż forma analogiczna (*w*) *domie*, ekspansywna w polszczyźnie wieków wcześniejszych, także w wariacie kulturalnym, występująca również w gwarach Polski etnicznej, choć nieupowszechniona aż tak szeroko ze względu na równoległe częstsze formy *w doma – doma*, stanowi w gwarach północnokresowych swego rodzaju dziedzictwo wieków wcześniejszych. Sporadyczne przykłady lokatiwu *doma* w gwarach polskich na Litwie, w zasadzie ich brak na tle stanu gwar Polski etnicznej, wynikają prawdopodobnie z faktu, iż ten archaizm na Litwie kojarzył się przede wszystkim z językiem rosyjskim i był odbierany jako rusycyzm. W związku z tym mógł być unikany. W nielicznych wypadkach jego użycia można się zresztą dopatrywać wpływu wschodniosłowiańskiego, gdyż wystąpił w idiolektach mocno nasyconych rusycyzmami.

Literatura

- Bajerowa I. (1992), *Polski język ogólny XIX wieku. Stan i ewolucja*, t. II: *Fleksja*, Katowice.
Cechosz I. (2001), *Polska gwara Oleszkowiec na Podolu. Fleksja imienna i werbalna*, Kraków.
Czyżewski F. (1995), *Uwagi o gwarze osady Widze koło Brasławia na Białorusi*, [w:] *Studia nad Polszczyzną Kresową*, t. VIII, red. J. Rieger, Warszawa, s. 70–87.

- Dwilewicz B. (1997), *Język mieszkańców wsi Bujwidze na Wileńszczyźnie*, Warszawa.
- Dzięgiel E. (2001), *Polska gwara wsi Zielonej na Podolu na tle innych gwar południowokresowych. Fleksja imienna i werbalna*, Kraków.
- Gajda S. (1973), *Oboczności końcówkowe rzeczowników polskich w I połowie XIX wieku*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”, t. 9, s. 93–114.
- Grek-Pabisowa I., Maryniakowa I. (1997), *Język polski na Kresach północno-wschodnich dawniej i dziś*, [w:] *Historia i współczesność języka polskiego na Kresach Wschodnich*, red. I. Grek-Pabisowa, Warszawa, s. 27–109.
- Karaś H. (1996), *Uwagi o błędach fleksyjnych w języku studentów polonistyki wileńskiej*, „Poradnik Językowy”, z. 9, s. 63–70.
- Karaś H. (1999), *Uwagi o języku uczniów polskich szkół średnich na Litwie*, [w:] *Język polski dawnych kresów wschodnich*, t. II, red. J. Rieger, Warszawa, s. 47–55.
- Karaś H. (2002), *Gwary polskie polskie na Kowieńszczyźnie*, Warszawa–Puńsk.
- Karaś H. (2007), *Sytuacja języka polskiego na Litwie dziś*, [w:] *Język polski jako narzędzie komunikacji we współczesnym świecie*, red. J. Mazur, M. Rzeszutko-Iwan, Lublin, s. 207–224.
- Karaś H. (2015), *Odrodzenie polszczyzny czy jej zanik? O sytuacji języka polskiego na dawnych Kresach Wschodnich*, „Poradnik Językowy” 2015, z. 8, s. 18–35.
- Karaś H. (2017), *Język polski pogranicza litewsko-łotewsko-białoruskiego w świetle frekwencji cech językowych*, Warszawa.
- Karłowicz J. (1882/1984), *Podręcznik czystej polszczyzny dla litwinów i petersburszczan*, [w:] *Studia nad polszczyzną kresową*, t. III, red. J. Rieger, W. Werenicz, Wrocław, s. 33–81.
- Karłowicz J. (1900–1911), *Słownik gwar polskich*, t. I–VI, Kraków.
- Klemensiewicz Z. (1961), *Szkic gramatycznej charakterystyki języka Słowackiego*, [w:] Z. Klemensiewicz, *W kręgu języka literackiego i artystycznego*, Warszawa, s. 301–366.
- Kurzowa Z. (1972), *Studia nad językiem filomatów i filaretów. Fonetyka, fleksja, składnia*, Kraków.
- Kurzowa Z. (1993), *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI–XX w.*, Warszawa–Kraków.
- L., Linde S.B. (1854), *Słownik języka polskiego*, t. I, wyd. 2, Lwów.
- Lewaszkiewicz T. (2017), *Język powojennych przesiedleńców z Nowogródka i okolicy*, Poznań.
- Mędelska J. (1993), *Język polski na Litwie w dziewiątym dziesięcioleciu XX wieku*, Bydgoszcz.
- Mędelska J. (1999–2001), *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979)*, t. I–III, Bydgoszcz.
- NSPP, Markowski A. (red.) (2000), *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*, Warszawa.
- Rudnicki S. (2000), *Gwara polska wsi Korczunek koło Żytomierza*, Warszawa.
- SJPD, Doroszewski W. (red.) (1965), *Słownik języka polskiego*, t. II, Warszawa.
- Słownik gwar polskich*, oprac. i wyd. w IJP PAN w Krakowie, t. VI, z. 1 (16), Kraków 2001.
- Smolińska B. (1983), *Polszczyzna północnokresowa z przełomu XVII i XVIII w.: na podstawie rękopisów Jana Władysława Poczobuta Odlanickiego i Antoniego Kazimierza Sapiehy*, Wrocław.
- SPPD, Doroszewski W., Kurkowska H. (red.) (1973), *Słownik poprawnej polszczyzny*, Warszawa.
- SPPS**zob**, Szober S. (1968), *Słownik poprawnej polszczyzny*, wyd. 6, Warszawa.
- SP**XVI**, Mayenowa M.R. (red.) (1971), *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. V, Wrocław.
- Szpiczakowska M. (2001), *Fonetyczne i fleksyjne cechy języka „Pana Tadeusza” Adama Mickiewicza na tle normy językowej XIX wieku*, Kraków.

- Szwed J. (1931), *Mów poprawnie! Słownik błędów językowych*, Wilno.
- Trypućko J. (1955–1957), *Język Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza). Przyczynęk do dziejów polskiego języka literackiego w wieku XIX*, t. I–II, Uppsala.
- Trypućko J. (1958), *Źródła języka Mickiewicza*, [w:] *Adam Mickiewicz 1855–1955. Księga w stulecie zgonu*, Londyn, s. 315–348.
- Trypućko J. (1970), *O języku Wspomnień dzieciństwa Franciszka Mickiewicza*, Uppsala.
- Turska H. (1939/1995), *O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie*, oprac. V. Čekmonas, Vilnius.
- Turska H., (1930/1983), *Język polski na Wileńszczyźnie* [w:] *Studia nad polszczyzną kresową*, t. II, pod red. J. Riegera i W. Werenicza, Wrocław 1983, s. 15–23 (przedruk z r. 1930).
- Waszkis H. (1973), *Język utworów J. U. Niemcewicza. Fonetyka i fleksja*, „Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego”, t. 9, s. 171–215.

Wykaz skrótów oznaczających informatorów

- Andr.LO[30] – kobieta, ur. w 1930 r. w Andrukańcach i tam mieszka, Wileńszczyzna.
- Andr.LR[36] – kobieta, ur. w 1936 r. w Andrukańcach i tam mieszka, Wileńszczyzna.
- Andr.PG[25] – kobieta, ur. w 1925 r., mieszka w Andrukańcach, Wileńszczyzna.
- Aż.WM[27] – kobieta zam. w Ażełajciach k. Datnowa, ur. w 1927 r. w Wołujciach, pochodzi z rodziny chłopskiej, Kowieńszczyzna.
- Bart.WP[31] – kobieta, ur. w 1931 r. w Boguszyszkach, pochodzi z rodziny szlacheckiej, mieszka w Bartuniszkach k. Kiejdan, Kowieńszczyzna.
- Bej.IK[35] – kobieta, ur. w 1935 r. w pobliskich Lalupach, mieszka w Bejkielach, rejon ignaliński.
- Bort.HC[35] – kobieta ur. w 1935 r. w Bortkiszkach i tam mieszka, rejon jezioroski.
- Czer.HM[35] – kobieta, ur. w 1935 r., mieszka w Czeranach, rejon święciański, Wileńszczyzna.
- Dat.RS[23] – mężczyzna, ur. w 1923 r. w pobliskim Podbrzeziu, pochodzi z rodziny szlacheckiej, mieszka w Datnowie, Kowieńszczyzna.
- Duk.AS[46] – mężczyzna, ur. w 1946 r. w Dukiszkach i tam zamieszkały, rejon jezioroski.
- Ejsz.IG[28] – kobieta, ur. w 1928 r. w Nowosadach, mieszka w Ejszyszkach, Wileńszczyzna.
- Ejsz.JK[13] – kobieta, ur. w 1913 r. w Maciuńcach, mieszka w Ejszyszkach, Wileńszczyzna.
- Ejsz.OS[27] – kobieta, ur. w 1927 r. w Ejszyszkach i tam mieszka, Wileńszczyzna.
- Ejsz.TW[29] – kobieta, ur. w 1929 r. w Półstokach, mieszka w Ejszyszkach, Wileńszczyzna.
- Gier.K[30] – kobieta, ur. w 1930 r., mieszka w Gierwiszkach, Wileńszczyzna.
- Gir.AP[18] – kobieta, ur. w 1918 r., mieszka w Girsiach, rejon jezioroski.
- Gow.JN[20] – kobieta, ur. w 1920 r. w Gowsztanach i tam mieszka, Wileńszczyzna.
- Hąs.JK[34] – kobieta, ur. w 1934 r. w Hąskiewiczach, tam mieszka, Wileńszczyzna.
- Imb.WP[39] – kobieta, ur. w 1939 r. w Niedozynkach k. Stalmujży, mieszka w Imbrodach, rejon jezioroski.
- Jez.JW[36] – kobieta, ur. w 1936 r. w Dukiszkach, mieszka w Jeziorosach, rejon jezioroski.
- Kab.MG[29] – kobieta, ur. w 1929 r. w Kabiszkach k. Niemenczyzna i tam mieszka, Wileńszczyzna.

- Kaln.BS[24] – mężczyzna, ur. w 1924 r. w Kalniskach i tam mieszka, rejon jezioroski.
- Kam.ZK[33] – kobieta, ur. w 1933 r. w Kamionce k. Solecznik i tam mieszka, Wileńszczyzna.
- Kiej.FT[13] – mężczyzna, ur. w 1913 r., mieszka w Kiejdanach, Kowieńszczyzna.
- Kiej.RG[30] – kobieta, ur. w 1930 r., pochodzi ze szlachty, mieszka w Kiejdanach, Kowieńszczyzna.
- Kiej.WK[36] – mężczyzna, ur. w 1936 r., mieszka w Kiejdanach, Kowieńszczyzna.
- Kol.K[27] – kobieta, ur. w 1927 r. w Komorowszczyźnie (kolonia), mieszka w Koleśnikach w rejonie solecznickim, Wileńszczyzna.
- Kom.BM[18] – mężczyzna, ur. w 1918 r. w Kompach k. Jaswojń i tam mieszka, pochodzi z drobnej szlachty, Kowieńszczyzna.
- Kork.JK[11] – kobieta, ur. w 1911 r. w Wilnie, mieszka w Korkożyszkach, Wileńszczyzna
- Kork.LM[38] – Wileńszczyzna.
- Kork.SS[08] – kobieta, ur. w 1908 r. w Magunach, mieszka w Korkożyszkach, Wileńszczyzna.
- Kork.WG[29] – Wileńszczyzna.
- Korm.AG[15] – kobieta, ur. w 1915 r. w Kormiałowie, pochodzi z rodziny chłopskiej, Kowieńszczyzna.
- Korm.WR[49] – mężczyzna, ur. w 1949 r. w Szyłanach, mieszka w Kormiałowie, Kowieńszczyzna.
- Kow.JS[24] – kobieta, ur. w 1924 r. Lepszyszkach w rodzinie szacheckiej, mieszka w Kownie, Kowieńszczyzna.
- Mag.BP[31] – kobieta, ur. w 1931 r., mieszka w Maguciach, rejon jezioroski.
- Mag.MN[22] – kobieta, ur. w 1922 r. w Galiniszkach, mieszka w Maguciach, rejon jezioroski.
- Magn.HS[44] – kobieta, ur. w 1944 r. w Słobodzyszkach, mieszka w Magunach, Wileńszczyzna.
- Magn.PJ[12] – kobieta, ur. w 1912 r. w zaścianku k. Magun (zlikwidowanym podczas melioracji), mieszka w Magunach, Wileńszczyzna.
- Magn.WG[30] – kobieta, ur. w 1930 r. na kolonii k. Magun, mieszka w Magunach, Wileńszczyzna.
- Magn.ZM[29] – kobieta, ur. w 1929 r. w Nasielanach, mieszka w Magunach, Wileńszczyzna.
- Mej.GJ[17] – kobieta, ur. w 1917 r. w Moskwie, mieszka od dzieciństwa w Mejsztach, rejon ignaliński.
- Mej.TM[36] – kobieta, ur. w 1936 r., mieszka w Mejsztach, rejon ignaliński.
- Mitr.HL[16] – kobieta, ur. w 1916 r. w pobliskich Erymajciach, pochodzi z rodziny szlacheckiej, mieszka w Mitrunchach na Laudzie, Kowieńszczyzna.
- Muk.JW[25] – kobieta, ur. w 1925 r. we wsi Łeki, mieszka w Mukulach, rejon jezioroski.
- Nar.MS[20] – kobieta, ur. w 1920 r. w Ratuliszkach, mieszka w Narsuniszkach, rejon jezioroski.
- Niem.CN[31] – mężczyzna, ur. w 1931 r. w Niemenczynie i tam mieszka, Wileńszczyzna.
- Now.WK[26] – kobieta, ur. w 1926 r., mieszka w Nowikach, rejon jezioroski.
- Ong.AU[13] – kobieta, ur. w 1913 r. w rodzinie polsko-litewskiej, mieszka w Ongirach, Kowieńszczyzna.
- Ows.MB[24] – kobieta, ur. w 1924 r., mieszka w Owślach, rejon jezioroski.
- Pac.HS[25] – kobieta, ur. w 1925 r. w Pacunach i tam mieszka, rejon ignaliński.
- Piad.J[12] – mężczyzna, ur. w 1912 r., mieszka w Piadziach, Kowieńszczyzna.
- Piad.MJ[18] – kobieta, ur. w 1918 r. w Szatach, pochodzi z rodziny polsko-litewskiej, mieszka w Piadziach, Kowieńszczyzna.

- Podb.AP[15] – kobieta, ur. w 1915 r., mieszka w Podborzu, Wileńszczyzna.
- Poj.TK[42] – kobieta, ur. w 1942 r. w Pojudubiu i tam mieszka, Wileńszczyzna.
- Pren.HS[22] – kobieta, ur. w 1922 r. w Prenach i tam mieszka, Wileńszczyzna.
- Rej.WM[22] – kobieta, ur. w 1922 r. w Bejkielach, mieszka w Rejbeniach, rejon ignaliński.
- Rem.AC[29] – kobieta, ur. w 1929 r. w pobliskim Janowie, mieszka w Remejkach, rejon ignaliński.
- Rom.RV[24] – mężczyzna, ur. w 1924 r. w Romańcach i tam mieszka, rejon jezioroski.
- Rosz.SR[18] – mężczyzna, ur. w 1918 r. w Kiebowiczach, pochodzi z drobnej szlachty, mieszka w Roszczach k. Kiejdan, Kowieńszczyzna.
- Smoł.AŻ[22] – kobieta, ur. w 1922 r., mieszka w Smołwach, rejon jezioroski.
- Smołw.AS[39] – kobieta, ur. w 1939 r., mieszka w Smołweczkach, rejon jezioroski.
- Stal.AP[35] – kobieta, ur. w 1935 r., mieszka w Stalmujży, rejon jezioroski.
- Stal.JG[33] – kobieta, ur. w 1933 r. w Stalmujży i tam mieszka, rejon jezioroski.
- Strył.JG[34] – mężczyzna, ur. w 1934 r. w Strylungach i tam mieszka, rejon ignaliński.
- Sz.BJ[17] – kobieta, ur. w 1917 r. w Narbuciszkach, pochodzi z drobnej szlachty, mieszka w Szatach, Kowieńszczyzna.
- Szmel.PL[19] – kobieta, ur. w 1919 r. w Bieniaszach, mieszka w Szmelach, rejon ignaliński.
- Szuk.HD[22] – kobieta, ur. w 1922 r. w Łekach, mieszka w Szukiszkach, rejon jezioroski.
- Szuk.ZJ[23] – kobieta, ur. w 1923 r. w Szukiszkach i tam mieszka, rejon jezioroski.
- Szuł.JS[33] – kobieta, ur. w 1933 r. w Zygumciszkach, mieszka w Szułanach, rejon ignaliński.
- Szuł.NK[30] – kobieta, ur. w 1930 r., mieszka w Szułanach, rejon ignaliński.
- Św.IP[27] – kobieta, ur. w 1927 r. w Świętobrości i tam mieszka, Kowieńszczyzna.
- Św.OP[23] – mężczyzna, ur. w 1923 r. w Podbrzeziu, mieszka w Świętobrości, Kowieńszczyzna.
- Trycz.LT[32] – kobieta, ur. w 1932 r., mieszka w Tryczunach, rejon ignaliński.
- Tryk.WS[32] – kobieta, ur. w 1932 r., mieszka w Tryklaciszkach, rejon ignaliński.
- Tryk.ZS[28] – mężczyzna, ur. w 1926 r. w Tryklaciszkach i tam mieszka, mąż informatorki Tryk.WS[28], rejon ignaliński.
- Und.HS[38] – kobieta, ur. w 1928 r., mieszka w Undrelanach, rejon ignaliński.
- Urn.GA[1916] – kobieta, ur. w 1916 r. w Kulwie, pochodzi z rodziny szlacheckiej, od dzieciństwa mieszka w Urniażach k. Kiejdan, Kowieńszczyzna.
- Weł.TS[35] – kobieta, ur. w 1935 roku koło Mejszt, mieszka w Wełunach, rejon ignaliński.
- Wędz.AB[47] – mężczyzna, ur. w 1947 r. w Użumiskach, mieszka w Wędziagole, Kowieńszczyzna.
- Wędz.JB[46] – kobieta, ur. w 1946 r., mieszka w Wędziagole, Kowieńszczyzna.
- Wędz.JP[31] – kobieta, ur. w 1931 r. w Preszagole, pochodzi z drobnej szlachty, mieszka w Wędziagole, Kowieńszczyzna.
- Wędz.SW[26] – mężczyzna, ur. w 1926 r. w Wędziagole i tam mieszka, Kowieńszczyzna.
- Wędz.ZB[21] – kobieta, ur. w 1921 r. Mieszka w Wędziagole, Kowieńszczyzna.
- Wil.JB[22] – kobieta, ur. w 1922 r., mieszka w Wilkach na Laudzie, Kowieńszczyzna.
- WŁop.TK[32] – mężczyzna, ur. w 1932 r., pochodzi z drobnej szlachty, mieszka w Wielkich Łopkach, Kowieńszczyzna.

-
- Wod.LT[20] – mężczyzna, ur. w 1920 r. w Wodoktach na Laudzie i tam mieszka, Kowieńszczyzna.
WSał.MK[14] – kobieta, ur. w 1914 r. w Załamance, mieszka w Wielkich Sałkach, Wileńszczyzna.
Zyg.WT[34] – kobieta, ur. w 1934 r. w Zygunciszkach i tam mieszka, rejon ignaliński.
Żeg.SW[20] – mężczyzna, ur. w 1920 r. w Żegowiczach k. Wędziagoły i tam mieszka, Kowieńszczyzna.

